ÖRDÖG MÁTYÁS VESZÖDELME

Tinódi Lantos Sebestyén

Szolnok eleste, ima és a fázó krónikás

1. A szakasz fő témája

Szolnok várának eleste Nyáry Lőrinc hősies ellenállása ellenére, a török sereg öröme és Eger felé vonulása, egy buzgó ima a keresztények győzelméért, valamint Tinódi Sebestyén személyes, Kolozsváron íródott zárszava a saját nehéz sorsáról.

2. Mi történik ebben a blokkban? (Tartalmi összefoglaló)

- **257–268. sor:** Nyáry Lőrinc tartja a szavát: visszafordul a kapuból, elszántan várja a halált, és felkészül a végső összecsapásra. Hajnalban megindul a török sereg, de még nem is sejtik, hogy a vár teljesen üres. Amikor meglátják a korábban elmenekült katonák által hátrahagyott nagy port és zűrzavart („nagy föstöt”), rájönnek a szökésre, és megrohanják a kaput. Nyáry Lőrinc egyedül állja el a bejáratot, és vitéz módon megküzd a rárontókkal. Bár sok török katona megdöbben a bátorságán („elbamlá”), végül élve elfogják. Eközben a várból korábban gyáván elszökő gyalogosokat a török lovasság utoléri a nyílt terepen, és nagy részüket lemészárolja.
- **269–276. sor:** Ahmed főbasa hatalmas örömmel fogadja a hírt, hogy Szolnok ilyen könnyen a szultán kezére került. A muszlim katonák boldogan kiáltják Isten nevét („Allát, Allát”), és birtokba veszik a várban hagyott hatalmas fegyverarzenált. Azonnal elkezdenek készülni Eger várának ostromára. A törökök azt hiszik, hogy az egriek is gyáván elszöknek majd, mint a szolnokiak, de Tinódi megjegyzi: valójában a saját szégyenükbe rohannak, mert Egernél megfordul a hadiszerencse.
- **277–284. sor:** Tinódi egy mélyen vallásos imába kezd. Kéri a Atyaistent, hogy hallgassa meg a hívő kereszténeket, fordítsa meg a hadiszerencsét a pogányok ellen, és semmisítse meg a törököket. Megfogadja, hogy ha Isten segít, az emberek jámbor életet élnek majd, tanulmányozzák a szent igét, és végül együtt örvendeznek Isten országában.
- **285–288. sor:** A mű híres kolofonja (zárszava). Tinódi elárulja, hogy ezt az éneket Kolozsváron írta le, miközben a könyvének nyomtatását készítette elő. Nagy bánatában, egy fűtetlen, hideg szobában alkotott, és a versírás közben gyakran kellett a körmére fújnia, hogy felmelegítse az ujjait, mert a táskájában („tassolyába”) egy fia pénz sem maradt.

3. Fontosabb régi szavak és magyarázatuk

- **Nagy föstöt:** Nagy füstöt vagy nagy port, zűrzavart (amit a kapkodva menekülő zsoldosok hagytak maguk után).
- **Elbamlá:** Elbámult, megdöbbent, elcsodálkozott Nyáry elszántságán.
- **Főbasa:** A sereg fővezére (itt Ahmed pasa).
- **Szerszámot:** Hadi felszerelést, fegyvereket, ostromeszközöket.
- **Könnyomtatásába:** Könyvnyomtatás közben, a könyv kiadásának munkálatai alatt.
- **Tassolyába:** Tarsolyában, erszényében.

4. Érdekességek

- **Nyáry Lőrinc túlélése:** Nyáry a biztos halált kereste, de a törökök rájöttek, milyen értékes fogoly a várkapitány. Isztambulba vitték, a hírhedt Héttoronyba (Jedikule), ahonnan később váltságdíj ellenében vagy diplomáciai úton kiszabadult, és később ismét fontos tisztségeket töltött be a Magyar Királyságban.
- **A fázó költő toposza:** A záró versszak („Gyakran fú körmébe...") a magyar irodalom egyik legelső, megrázóan realista önarcképe. Megmutatja a vándorlantos és krónikás sors nehézségeit: Tinódi a nemzet tragédiáit énekelte meg, miközben ő maga a puszta túlélésért és a hideg ellen küzdött a kolozsvári nyomdában.

5. Történelmi háttér: Nyáry fogsága, a zsoldosok sorsa és az egri reménysugár

Szolnok 1552. szeptember 4-i eleste a korabeli Magyarország egyik legnagyobb stratégiai katasztrófája volt. Bár Nyáry Lőrinc kapitány a kapuban egy szál szablyával a kezében a biztos halált kereste, a törökök – felismerve magas rangját és politikai súlyát – nem ölték meg. Bilincsbe verve Isztambulba, a hírhedt Héttoronyba (Jedikule) hurcolták. A történelem fintora, hogy a hős kapitány végül túlélte a drámát: néhány évvel később hűséges barátai és váltságdíj segítségével megszökött vagy kiváltották, hazatért, és később Hont vármegye főispánjaként, valamint koronaőrként szolgált.

Ezzel szemben a várból gyáván elmenekülő külföldi és magyar zsoldosok sorsa szörnyű beteljesedést nyert. A nehézkesen mozgó gyalogságot a török könnyűlovasság (az akindzsik és szpáhik) szinte azonnal utolérte a Tisza menti nyílt síkságon, és irgalmatlanul lekaszabolta őket. Menekülésük nem a túlélést, hanem a biztos pusztulást hozta el nekik. A vár feladásával ráadásul a szultán serege hatalmas mennyiségű modern lőport, muskétát és nehézlöveget („szerszámot") zsákmányolt harc nélkül.

Ahmed és Ali basa egyesült seregei ezzel a hatalmas hadianyaggal felszerelkezve indultak tovább északnak, az utolsó komolyabb akadály, Eger vára felé. A szolnoki könnyű siker elbizakodottá tette a török vezetést; szentül hitték, hogy Dobó István és maroknyi csapata is megfutamodik majd a túlerő láttán. Tinódi azonban zseniális történelmi éleslátással és prófétai erővel kapcsolja össze a két eseményt: előrevetíti, hogy a pogányok Egernél valójában a saját „szégyenükbe" rohannak, hiszen a magyar hadtörténet legfényesebb diadala ott végleg megakasztotta az 1552-es oszmán hadjáratot.

9. RÉSZ
(257–288. sor)

ÖRDÖG MÁTYÁS VESZÖDELME

Tinódi Lantos Sebestyén

Történelem: Szolnok tragikus mérlege és az egri fordulat

Kérdés:
Mi lett a sorsa a szolnoki védőknek és a várkapitánynak a török roham után, és hogyan vetíti előre Tinódi az 1552-es hadjárat végkifejletét?

Irodalom: A jeremiád-szerű ima és a lírai én betörése a krónikába

Kérdés:
Milyen műfaji sajátosságokat mutat a szakasz végi ima, és mi a funkciója a záró versszak személyes, realisztikus részleteinek?

Kreatív: Tinódi a kolozsvári nyomdában

Feladat:
Képzeljétek el Tinódi Sebestyént Kolozsváron, a nyomda melletti sötét, fűtetlen szobában, ahogy a pislákoló gyertyafény mellett, dermedt ujjakkal rója a sorokat, miközben a zsebében az utolsó dénár sem csörren. Írjátok le 3 mondatban, hogyan fest ez a feszült és megható alkotói pillanat!

Készült a KKPGroup zenés narrációs sorozatához.

Példa Válasz:

Történelem:

Válasz:
Szolnok vára harc nélkül, tragikus körülmények között került török kézre. Az éjszaka elmenekült gyalogos zsoldosok sorsa beteljesedett: a nyílt mezőn a török lovasság utolérte és szinte egy szálig lemészárolta őket – a menekülésük így nem a túlélést, hanem a pusztulást hozta el számukra. Nyáry Lőrinc kapitány, aki egyedül próbálta megvédeni a kaput, vitézi ellenállása után fogságba esett; a törökök elismerték bátorságát, és váltságdíj reményében életben hagyták. Az erőd feladásával a királyi hadsereg hatalmas mennyiségű „szerszámot” (ágyúkat és lőport) veszített el, ami közvetlenül a törökök ostromkapacitását növelte.
Tinódi azonban a katasztrófa bemutatása után azonnal előretekint az 1552-es hadjárat csúcspontjára, Eger ostromára. Bemutatja a törökök elbizakodottságát, akik azt hitték, hogy Dobó István és védői is megfutamodnak majd. A szerző zseniális történelmi éleslátással jelenti ki, hogy a pogányok Eger alá „szégyen-vallania” sietnek, mert ott a szerencséjük visszafordult. Ez a kontraszt a gyáva Szolnok és a hősies Eger között adja meg a históriás ének végső morális tanulságát.

Irodalom:

Válasz:
A 9. epizód végén található fohász a **jeremiádok** (a nemzeti csapásokat sirató, bűnbánó és Istenhez könyörgő énekek) stílusát idézi. Tinódi a kollektív keresztény bűnbánatra és a vallásos megújulásra („Jámbor életönkkel benne mi megtarcsunk”) építi a megváltás reményét. A versnek ez a része a politikai és katonai eseményeket teológiai keretbe helyezi: a török pusztítás Isten büntetése, a szabadulás pedig csak az Istenhez való visszatéréssel érhető el.
A legfontosabb irodalmi nóvum (újdonság) azonban az utolsó versszak, ahol a **lírai én** közvetlenül és nyersen betör az addig objektív, epikus krónikába. A kolozsvári hideg szoba, a körmére fújó költő és az üres tarsoly képe megtöri a magasztos történelmi hangvételt. Ennek a realizmusnak az a funkciója, hogy összekösse a megénekelt nemzeti tragédiát a szerző személyes áldozatvállalásával: Tinódi a saját nyomorúsága ellenére is kötelességének érezte, hogy megírja és kinyomtassa a magyar történelem e sorsfordító pillanatát, hitelesítve ezzel a krónikási hivatás súlyát.

Kreatív:

Szöveg:
A kolozsvári műhely fagyos falai között Tinódi Sebestyén meg-megállt az írásban, és sűrűn fújt a dermedt körmeire, hogy a pislákoló gyertya fénynél tartani tudja a lúdtollat. Táskája üresen, pénz nélkül lapult az asztal sarkán, ám a nincstelenség és a csontig hatoló hideg sem tarthatta vissza attól, hogy papírra vesse Szolnok és a hazája súlyos tragédiáját. Bár a szoba fűtetlen volt, a krónikás szívét a nemzet sorsáért való aggódás és az egri győzelembe vetett hit izzása tartotta ébren a sötét erdélyi éjszakában.

9. RÉSZ
(257–288. sor)